

EN TREDJE VEJ

Hitler-Stalin-pagten, Finlandskrigen og de danske trotskister

Af Bertel Nygaard

Under Finlandskrigen i 1939-40 forsøgte den lille danske trotskistiske gruppe Revolutionære Socialister at formulere et alternativ til både DKP's støtte til Sovjetunionen og de øvrige politiske kræfters støtte til de finske tropper. Det bidrager til et mere nuanceret billede af diskussionerne på venstrefløjens om forholdet mellem det nationale spørgsmål og den internationale klassekamp.

Den snart 65 år gamle krig, hvor Sovjetunionen invaderede Finland, kan stadig bringe sindene i kog i Danmark. DKP's forsvar for den sovjetiske invasion betragtes ofte som et ømt punkt også for den nuværende politiske venstrefløjs legitimitet. Men skønt DKP dengang uomtvisteligt var den dominerende kraft til venstre for Socialdemokratiet, så var partiets politik ikke det eneste venstrefløjsstandpunkt. Et kritisk alternativ blev formuleret i mindre antistalinistiske grupper, hvis betydeligste politisk-organisatoriske samlingspunkt ved krigsudbruddet i 1939 var den lille trotskistiske gruppe Revolutionære Socialister.

Efter en kort kontekstuel skitse vil jeg fremstille denne gruppes analyse som en udfordring til forestillingen om DKP som enerådige repræsentant for det politiske billede til venstre for Socialdemokratiet. Som led heri skal jeg påvise og drøfte dynamikken i den diskussion, der foregik inden for den trotskistiske verdensorganisation. Det indbefatter både Trotskijs opfattelse af krigen, der var mere kompleks end ofte antaget, og de alternative standpunkter, herunder det danske.

Storpolitik og folkelig modvilje

Den offentlige mening i Danmark lagde et voldsomt pres på kritiske røster, da Sovjetunionen invaderede sit naboland Finland den 30. november 1939 for at indsætte kommunisten Otto Kuusinen som præsident.

Ved indgåelsen af ikke-aggressionspagten mellem Tyskland og Sovjetunionen den 23. august 1939 havde de to landes udenrigsministre, von Ribbentrop og Molotov, aftalt, at de baltiske stater og Finland skulle anerkendes som sovjetiske interessesfærer.¹ De baltiske stater blev indlemmet i september, lige efter Tysklands indtræden i åben krig mod Polen, England og Frankrig. Da Sovjetunionen i oktober samme år søgte at gentage den diplomatiske indlemmelse i Finlands tilfælde, gjorde landet modstand. Kreml-ledelsen satte derfor militær magt bag sine krav. En grænseepisode, som

meget vel kan have været en sovjetisk fabrikation, blev brugt som påskud for den sovjetiske offensiv, som blev indledt 30. november. Finland viste sig vanskeligere end beregnet at erobre, men kapitulerede 12. marts 1940.

Sovjetunionens erobring af finske områder blev set som en trussel mod de nordiske landes suverænitet, både i og uden for parlamentet. Et næsten samlet folketing, DKP undtaget, fordømte skarpt det sovjetiske angreb på 'vort finske broderfolk'. Samtidig anså politikerne konflikten for farlig. De frygtede, at de skandinaviske lande skulle blive inddraget militært i konflikten. Der synes i folketingskredse at have været overordnet enighed om den radikale udenrigsminister P. Munchs kendemærke, neutralitetspolitikken. Borgerlige politikere som Venstres Søren Brorsen og den konservative Ole Bjørn Kraft søgte dog at forhindre, at Danmark gik foran de øvrige lande i sine neutralitetserklæringer.

Uden for Rigsdagen blev den storstilede *Finlandshjælpen* iværksat, og under danske officerer, men uden officiel anerkendelse, blev der oprettet et korps af frivillige Finlandskæmpere, der nåede op på næsten 1.000 personer, hvoraf de færreste dog nåede at komme i ilden. De samvirkende Fagforbund opfordrede sine medlemmer til at give en timeløn til Finland og til at søge arbejde i landet, hvor den civile produktion havde måttet ofres til fordel for krigsførelsen.²

Tilsvarende tiltog den brede folkelige afsky over for både Sovjetunionen og det DKP, der ved ikke-angrebspagtens indgåelse i august havde måttet lægge folkefrontsperiodens antifascistiske alliance med borgerligt-demokratiske kræfter på hylden. Hvis Sovjetunionen kunne invadere Finland, hvorfor da ikke også Danmark, kunne mange danskere spørge? I Folketinget ytrede den højrekonservative politiker Carsten Raft allerede inden invasionen ønske om at forbyde DKP. Stauning afviste dog et forbud, da "det ville tilvejebringe det martyrium, hvortil denne dødssejlerbevægelse trænger".³ DKP mistede medlemmer og faglige positioner, og *Arbejderbladet* mistede læsere, annoncører og distributører.⁴





Leon Trotskij talte ved et møde i Idrætshuset i København d. 27. november 1932. Han var inviteret af Socialdemokratiske Studenter. Mødet blev et tilløbsstykke, idet der mødte omkring 2000 tilhørere op. Trotskij sidder på podiet nr 2 fra venstre. (ABA)

Revolutionære Socialister og Fjerde Internationale

Uden for DKP fandtes i anden halvdel af 1930'erne små cirkler af antistalinistiske grupper. De fleste var imidlertid i opløsning, navnlig efter at forsøget på at samle disse kredse inden for den bredere front Socialistisk Samvirke i 1937-38 var strandet på organisatorisk svaghed og politiske uenigheder.

Den gamle syndikalist Christian Christensen havde i slutningen af 1935 søgt at genoplive den syndikalistiske Fagoppositionens Sammenslutning, men kun med kortvarigt held. I 1938 var hans svensk subsidierede syndikalistiske avis *Arbejdet* gået ind.⁵

Under inspiration af den tyske 'højreopposition' omkring Heinrich Brandler havde nogle oppositionelle danske kommunister samlet sig omkring Carl Metz og den intellektuelle Mogens Boserup.⁶ Nogle af disse samlede sig efterhånden hovedsagelig om tidsskriftet *Clarté*, som ikke stod i forbindelse med nogen organiseret politik praksis. Andre, især Metzgruppens medlemmer, bevægede sig i løbet af 1938 og 1939 over mod den lille københavnske gruppe Revolutionære Socialister, der var forbundet med det internationale trotskistiske netværk Fjerde Internationale.

Revolutionære Socialister blev stiftet i sommeren 1939 på grundlag af en række forskellige oppositionelle kredse, hvoraf en del havde været med i Socialistisk Samvirke. Initiativtagerne til Revolutionære Socialister var emigranter fra den tyske venstreopposition, ikke mindst den driftige Georg Jungclas (kaldet 'Sjorsj'). I kredsen indgik desuden de nævnte tidligere Metz-sympatisører samt en række yngre danskere, der havde været med i de tidligere danske trotskistgrupper. Små organiserede grupper af danske trotskister havde eksisteret siden 1934, men havde hovedsagelig beskæftiget sig med abstrakt propaganda og udenrigspolitiske udviklinger. Sammenlignet med disse tidligere organiseringsforsøg var Revolutionære Socialister både politisk og organisatorisk bedre rustet til at konfrontere en dansk politisk virkelighed.⁷

På initiativ af den russiske revolutionsleder

Lev Trotskij, der var eksileret til Mexico, var Fjerde Internationale i 1938 blevet stiftet for at konsolidere de få og små revolutionære kræfter, hvis opretholdelse og sammenhæng syntes truet af den kommende verdenskrig. Jo mere krigen nærmede sig, desto mere syntes antagelsen om dens centrifugale virkning på revolutionære modstandere at blive bekræftet. Den sovjetiske invasion i Finland og det deraf følgende pres fra den offentlige mening i de nærtliggende lande afspejlede også som en intern uenighed i Fjerde Internationale. Trotskij og flertallet blandt de amerikanske trotskister i Socialist Workers Party stod her over for et mindretal i partiet i form af nogle i store træk identiske standpunkter, som blev forfægtet blandt trotskister i Norge (især Walter Held) og i Danmark.

Trotskijs første analyse

Trotskijs modstandere i diskussionen har siden ofte hævdet, at han forsvarede den sovjetiske invasion. Det gentages også i f.eks. Baruch Knei-Paz' store monografi om hans sociale og politiske teori.⁸ Det er imidlertid forkert. Trotskijs standpunkt var mere komplekst og dynamisk end som så. Han forsøgte at afbalancere en række faktorer og samtidig søge at finde en passende taktik for Fjerde Internationales sektioner. Derfor gennemgik hans analyse af krigen flere faser i takt med krigens egen udvikling, og han ændrede undervejs vægtningen i sin analyse.

Hans tilgang til krigen var international i sigte og i analytisk målestok. Nok blev Finlands nationale selvstændighed knægtet i og med Sovjetunionens invasion, men reelt var den hær, der forsvarede landets nationale selvstændighed, ikke repræsentant for de finske arbejdere og fattigbønder, hævdede han: "(...) den finske hær nyder støtte fra de besiddende klasser, det konservative arbejderaristokrati og de angelsaksiske imperialister".⁹ Ud fra verdensproletariatets standpunkt var den finske modstand mod invasionen ikke mere en uafhængig national bevægelse end de kræfter inden for Finland, der støttede den røde hærs

invasion. Derfor mente han ikke, man burde støtte hverken invasionen eller den 'nationale', altså antisovjetiske, modstandsbevægelse, men derimod på samme tid forsvare Sovjetunionen over for imperialistiske angreb og støtte de finske arbejdere og bønder i deres kamp for kollektiveringer.¹⁰

Denne almene tilgang fik Trotskij til i begyndelsen af krigen at hævde, at Stalin ville være nødt til at foretage kollektiveringer i Finland, og at den sovjetiske invasion ville blive ledsaget af en borgerkrig i Finland, hvor de finske arbejdere og bønder ville blive nødsaget til at stille sig på den røde hærs side for at forsvare sig mod overgreb fra den reaktionære finske hær. Synspunktet var ganske givet dannet ud fra de utilstrækkelige oplysninger, der kunne nå frem til ham i Mexico. Overalt, hvor Trotskij i disse tidlige artikler fremlægger dette perspektiv og forsvare den røde hær over for den finske, sker det i forsigtige, forbeholdne og kritiske vendinger: "Den sovjetisk-finske krig er *tilsyneladende* [apparently] ved at blive suppleret af en borgerkrig, hvori Den røde hær i den givne fase [at the given stage] befinder sig i samme lejr som de finske småbønder og arbejdere, hvorimod den finske hær nyder støtte fra de besiddende klasser, det konservative arbejderaristokrati og de angelsaksiske imperialister." Og: "Med mindre en international revolution griber ind, vil det håb, som Den røde hær vækker blandt de fattige i Finland, vise sig at være en illusion; Den røde hærs samarbejde med de fattige vil kun være midlertidigt; Kreml vil snart vende sine våben mod de finske arbejdere og bønder."¹¹

Flertallet i det amerikanske Socialist Workers Party (SWP) støttede Trotskijs analyse. Partiet karakteriserede invasionen som et bureaukratisk militært forsøg på at styrke Sovjetunionens militære stilling over for Hitler ved at indlemme Baltikum og få kontrol over Finland og Finske Bugt. Det ville dog ikke rejse krav om den røde hærs tilbagetrækning fra Finland, fordi dette ikke ville styrke det sovjetiske folks muligheder for at komme det stalinistiske bureaukrati til livs, men derimod

styrke verdensimperialismen.¹² Dette standpunkt blev kritiseret skarpt af det mindretal i partiet, som under ledelse af Max Shachtman og James Burnham var i fundamental og principiel uenighed med flertallet om holdningen til Sovjetunionen. De karakteriserede Sovjetunionen som et 'bureaukratisk kollektivistisk' samfund, der ikke adskilte sig væsentligt fra andre lignende samfund (herunder Nazityskland) og derfor måtte betragtes som sidestillet med andre statsmagter i en international konflikt. På den baggrund måtte de utvetydigt afvise den sovjetiske invasion. Deres standpunkt mindede noget om det, de norske og danske trotskister forfægtede.¹³

De norske trotskisters opposition

I de skandinaviske lande, hvis befolkninger følte krigen på nærmere hold, var Trotskijs indledende bedømmelse af Finlandskrigen vanskeligere at forsvare end i USA eller Mexico. At fremføre Trotskijs og SWP's linje uformidlet i Danmark ville efter alt at dømme betyde, at man ville blive slået i hartkorn med DKP. Og talte man til den lille flok, der forsvarede den sovjetiske invasion, var enhver kritisk røst om Stalin-bureaukratiet meget ilde hørt.

Det var derfor nærliggende for trotskister, der boede i Skandinavien, at fokusere mere på de for det verdensrevolutionære projekt skadelige virkninger af den sovjetiske invasion, end SWP gjorde. De norske trotskister, der var en lille gruppe med den tyske emigrant Walter Held som hovedkraft, karakteriserede invasionen som "et bonapartistisk overfald fra det reaktionære Kreml-oligarkis side med det formål at annektere det finske territorium og undertvinge den finske befolkning, indbefattet arbejderklassen."

De krævede, at Sovjetunionen skulle trække sine tropper ud: "Først i tilfælde af, at krigen i Finland bliver udgangspunkt for en imperialistisk koalitions angreb på Sovjetunionen, vil tilhængerne af 4. Internationale i Sovjetunionen gå ind for fædrelandsforsvar, men selvfølgelig uden et øjeblik at opgive opposi-

tionen mod Stalin og under stadige erklæringer om deres beredskab til at respektere Finlands selvstændighed." Som politisk perspektiv opstillede de: "Revolutionær defaultisme, uforsonlig kamp mod alle indblandingsforsøg fra det imperialistiske borgerskabs side i den finsk-russiske krig. (...) Ingen understøttelse af Mannerheim og det finske borgerskab, men solidaritet med enhver selvstændig rejsning i den finske arbejderklasse (...)." ¹⁴

De norske trotskister tog altså udgangspunkt i spørgsmålet om de skandinaviske befolkningers opfattelse af invasionen som national undertrykkelse, mens Trotskij og flertallet blandt de amerikanske trotskister tog udgangspunkt i en analyse af internationale klassekræfter. Deres politiske konklusioner var derfor stik modsatte hinanden.

Revolutionære Socialister

Det standpunkt, som Revolutionære Socialister i Danmark udviklede, lå nærmest de norske trotskisters. Gruppen vendte sig klart mod Sovjetunionens indtog i Finland. Den røde hær kan ikke gøre den finske arbejderklassens historiske arbejde *for* den, understregede trotskisterne: Dette arbejde må være den finske arbejderbefolkningens eget værk. Ikke alene er den røde hærs indmarch et fejltrin; den er endda kontraproduktiv, set ud fra perspektivet om at udbrede revolutionen: I den konkrete situation må de finske arbejdere og bønder nødvendigvis se den røde hær som en national undertrykker, ikke mindst efter den sovjetiske indsættelse af Kuusinen-regeringen: "Bag denne 'regering' står så få mennesker, at de ikke engang er i stand til at skabe et selvstændigt finsk korps under den røde armé, men kun til at oprette en finsk GPU-afdeling, som fører den betydeligt lettere kamp mod den 'indre fjende' (...)." ¹⁵

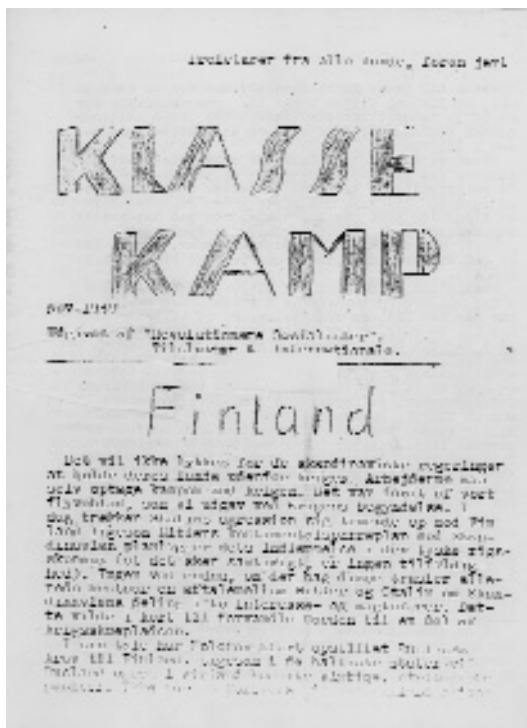
Revolutionære Socialisters ræsonnement er mere nuanceret end den forsimplede afvisning af 'det store lands' angreb på 'det lille land'. Det er ikke enhver mulig invasion, som her afvises apriorisk, men derimod den konkrete invasions kontrarevolutionære karakter:

"Stalins overfald på Finland har ikke det mindste at gøre med en revolutionær angrebskrig. Hvis Sovjetunionen af i dag ville være en virkelig sovjetunion, så var den ikke kun berettiget, men også forpligtet til ikke blot at marchere ind i Finland, men i ethvert land (...), hvis den bliver tilkaldt af dette lands arbejdere og bønder, som er i kamp mod deres kapitalister." ¹⁶

Langt fra at være nogen 'objektivt progressiv' handling er det sovjetiske angreb på Finland tværtimod en afspejling af Stalinbureaukratiets *indenrigspolitiske* behov for at vise handlekraft over for den sovjetiske befolkning. Stalinbureaukratiet optræder som "en stadig mere direkte støtte og forbundsfælle for de tyske imperialister i deres kamp for en nyopdeling af verden." ¹⁷ Derfor var gruppen mod "Stalins bonapartistiske eventyr i Finland" og rejste kravet: "Ud af Finland med de russiske tropper".

Samtidig understregede organisationen sin vilje til at forsvare Sovjetunionen, hvis denne skulle blive angrebet af en imperialistisk magt. Men dette forsvar måtte ske "uden i den mindste måde at afsvække kampen mod Stalin-bureaukratiet". Følgelig erklærede Revolutionære Socialister sig "*ikke* for den røde hærs sejr i Finland, men for en øjeblikkelig fred på demokratisk basis, uden annekationer og erstatninger." ¹⁸

På denne vis forsøgte Revolutionære Socialister at tage højde for Trotskij's og SWP's indvendinger, mens de selv i hovedlinjen ser ud til at have støttet de norske trotskisters eller Helds perspektiv. Idet de inddrog Trotskij's perspektiv, lykkedes det dem samtidig at tilpasse deres kurs i den danske agitation, så man ikke simpelthen tilsluttede sig den danske Finlandsbevægelses antisovjetiske kurs. For, understregede Revolutionære Socialister i deres offentlige blad *Klassekamp*, det nationale spørgsmål er til syvende og sidst underordnet klassekampen. Derfor kunne man ikke udifferentieret bakke op om den finske bevægelse for national selvstændighed, men måtte inden for denne tage standpunkt for den finske arbejderklassens klasseselvstændighed. ¹⁹



Tidsskriftet Klassekamp, Udgivet af "Revolutionære Socialister" 1937-1939. (ABA)

Disse artikler og udtalelser besvarer langt fra alle spørgsmål, og deres standpunkt forekommer for en helhedsbetragtning negativt defineret: Der er taget højde for en lang række indvendinger, men det er ikke lykkedes at skabe én samlende og koncis analyse af krigen og en tilsvarende taktik for, hvad der burde gøres. Revolutionære Socialisters svar var nok for komplekst og flertydigt til at kunne opnå stor gennemslagskraft i en bredere offentlighed.

Denne mangel skyldes nok i høj grad den uundgåelige tilskuersrolle, som en hvilken som helst analyseudvikling fra Revolutionære Socialisters side ville få: Uanset hvor taktisk

fikst, man kunne agere på tegnebordet, ville det stadig være uklart, hvilke aktører ude i virkelighedens krig, der skulle gøre som trotskisterne anbefalede. Den lidt abstrakte karakter af analysen skyldes altså først og fremmest, at henvisningen til det handlende subjekt, 'den revolutionære arbejderklasse', nok afspejlede tendenser i den ydre verden, men manglede en nøjagtig pendant 'derude'.

Samtidig er det dog bemærkelsesværdigt, at gruppens argumentation forholder sig kritisk til begge nationale parter i striden. Dermed lægger den op til nuanceringer i en periode, hvor sådanne ellers truede med at forsvinde helt fra det politiske landkort, der var spaltet i enten "for Finland – mod Sovjetunionen" eller, hos det meget svage DKP, det stik modsatte.

Udvikling i analyserne

Hovedstandpunkterne i denne uenighed inden for Fjerde Internationale forekommer ikke at være gensidigt eksklusive, men synes derimod hver at fremdrage enkelte aspekter inden for samme teoretiske spektrum. De forskellige analyser er altså ensidige, men hver af dem synes at kunne pege på svagheder ved opponentens ræsonnement. Trotskijs tilsyneladende noget formalt formulerede analyse tager ikke højde for, at den nationale bevidsthed hos den finske befolkning, der måtte se den røde hær som aggressor. Dette risikerede at ville udbrede afsky over for Sovjetunionen som et internationalt fænomen, og at det derfor kunne have været klogere i den politiske agitation at betone den finske befolknings ret til at bestemme sin egen skæbne. Trotskij er muligvis ret kynisk 'realistisk', idet han afviser, at det finske folk overhovedet skulle kunne kæmpe for sine egne interesser uden at tjene den ene eller den anden part i krigen. Modsvarende undervurderer han i sine første artikler de skadelige langsigtede virkninger, som Sovjetunionens ekspansionstrang i Finland og andre steder ville få for den internationale arbejderklasses vilje til at kæmpe for et socialistisk alternativ.

Omvendt synes det modsatte standpunkt nok at have ret i sin pointering af de negative følger af den røde hærs invasion, men det forfalder samtidig til manglende realisme og moralske banaliteter. For det er vanskeligt at finde de 'revolutionære bønder og arbejdere', som blandt andre de danske trotskister kommer nemt om ved at henvise til som den tredje kraft, der uafhængigt af alle internationale interesser skulle kunne kæmpe for deres egen befrielse.

Begge standpunkter ser dog ud til at have været under udvikling. Trotskij synes faktisk ved vinterkrigens afslutning af vægte de tendenser, som Shachtman, Held og den danske trotskister påpegede, højere, end han gjorde ved krigens begyndelse.

De væsentlige elementer er de samme, men under begivenhedernes gang har han ændret disse elementers indbyrdes vægtning. I hans status over vinterkrigen understreges først og fremmest invasionens reaktionære konsekvenser: "(...) hele Kominterns hidtidige politik støjtede de finske arbejdere og bønder væk fra Sovjetunionen. Mens Hitler har kunnet regne med assistance fra den såkaldte 'femtekolonne' i de neutrale lande, han invaderer, kunne Stalin ikke finde nogen som helst støtte i Finland, trods traditionen fra oprøret i 1918 og det finske kommunistpartis langvarige eksistens. Under disse betingelser antog Den røde hærs invasion karakter af direkte og åben militær vold. Ansvar for denne vold falder helt og holdent på oligarkiet i Moskva."²⁰

Han understreger, at vinterkrigen var "en skamfuld krig uden klart perspektiv, uden moralsk og materiel forberedelse, på et tidspunkt hvor selve kalenderen åbenlyst advarede mod sådan et eventyr."²¹

Ved hjælp af vinterkrigen blev Stalin spændt for Hitlers vogn, hvorved han ganske vist opnåede strategiske fordele, men for en høj pris: "Den røde hærs prestige er undergravet, tilliden fra alverdens arbejdende masser og undertrykte folkeslag er gået tabt. Følgelig er Sovjetunionens internationale stilling ikke styrket, men svækket."²²

Ligesom Trotskij's standpunkt ændrede sin

indre vægtning, forekommer det oplagt, at det standpunkt, som i den internationale interne debat i Fjerde Internationale blev forfægtet af Walter Held, nødvendigvis måtte have været revideret i løbet af en debat. En indikation herpå er en amerikansk trotskists forsvar for SWP-flertallets standpunkt over for Helds læsning af partiets resolution: "Hvordan kan du på nogen måde (...) anklage os for at støtte en krig for annekseren af Finland?"²³

Ingen af den indre partistrids parter støttede en annekserkrig, alligevel blev dette et omdrejningspunkt for diskussionen. Amerikane-rens brev rundes af med bemærkningen om, at Helds standpunkt ser ud til at være betinget og handicappet af hans isolation i Norge, og at han er sikker på, at "en tilstrækkelig diskussion i en atmosfære af fri overvejelse, sådan som vi endnu nyder her, uden tvivl ville være en hjælp til at udrede vore indbyrdes meningsforskelle."²⁴

En sådan 'tilstrækkelig diskussion' af Finlandskrigen blev aldrig tilendebragt. Spørgsmålet blev anset for så afgørende og principielt, at der blev afsat tid til at diskutere det på Internationalens 'nødkonference' i maj 1940. Men da var både Danmark og Norge som bekendt blevet militært besat, hvilket hindrede grundig diskussion af spørgsmålet.

En betimelig udfordring?

Den lille gruppe Revolutionære Socialister forsøgte stædigt at vise, at der var et muligt demokratisk og socialistisk alternativ for arbejderbevægelsen, såvel til Socialdemokratiets tilpasning til de bestående politiske og økonomiske rammer som til DKP's vilje til at erstatte forsvaret af alle landes arbejderklasser med forsvaret af den sovjetiske ledelses dikta-ter. Gruppen udviklede sit svar på baggrund af tilsyneladende polariserede diskussioner inden for den trotskistiske Fjerde Internationale. Herindenfor tog danskerne selvstændig, kritisk stilling til begge parter i striden. De synes at have tilstræbt en tredje formulering af en anti-stalinistisk, men revolutionær socialistisk politik, der kunne ophæve modsætningerne i

den interne trotskistiske debat til fordel for en mere frugtbar syntese.

Den politiske analyse og de politiske retningslinjer, som den danske gruppe formulerede, var under stadig udvikling men synes aldrig at have nået nogen endelig indre afklaring. Af ydre årsager lykkedes det aldrig for danskernes bidrag at indgå i diskussionen i Fjerde Internationale, som af samme årsager heller ikke blev tilendebragt. De danske trotskisters formuleringer fra 1939 og 1940 forekommer ikke desto mindre som et forholdsvist udogmatisk og nuanceret bud på et antistalinistisk venstrefløjsalternativ.

Havde Revolutionære Socialister og andre stalinisme-kritikeres synspunkter end en meget begrænset udbredelse i samtiden, så kan de i dag bidrage til at nuancere billedet af den politiske venstrefløjs historiske forhold til fremmede stormagter. Det er endda nærliggende at slutte, at disse synspunkters betydning for et nutidigt tilbageblik må overstige den uanselige organisatoriske kraft, de fik i deres samtid. I det mindste i brede vendinger er det udogmatiske og antistalinistiske alternativ, de efterstræbte, nemlig langt stærkere repræsenteret på den nutidige danske politiske scene end arven fra DKP.

Noter

1. Jvf. Roberts 1989.
2. Poulsen 2002, pp. 125-131. Wendt 1966, pp. 22-24. Munch 1946, pp. 38-48, 85-95. Sjøqvist 1966, pp. 331ff. *Rigsdagstidende* 1939-40, sp. 169, 187-188, 549. Nielsen 2000. Helstrup 2000.
3. *Rigsdagstidende* 1939-40, sp. 757f.
4. Jacobsen 1993, pp. 235f. Jepsen 2002, pp. 11-14. Gronenberg 1999, pp. 38-58.
5. Petersen 1979, p. 62. *Arbejdet* 1936-1938.
6. Larsen 1986, 112ff.
7. Nygaard 2004, pp. 173-182, 187-189. Larsen 1986, pp. 211ff.
8. Knei-Paz 1979, p. 426.
9. Trotsky 1970, p. 57.
10. Trotsky 1970, p. 172.
11. Trotsky 1970, p. 57. Mine kursiveringer, BN.
12. *The New International*, februar 1940.
13. Jvf. Drucker 1994.
14. *De norske kammeraters stilling til den finske krig*, internt dokument, Børge Trolles personarkiv, ABA.
15. *Klassekamp*, nr. 5, februar 1940.
16. Ibid.
17. Citeret i *Arbejderpolitik* nr. 3-4, 1948, p. 28.
18. Ibid.
19. *Klassekamp*, nr. 5, januar 1940.
20. Trotsky 1973, p. 201.
21. Op.cit., p. 163.
22. Op.cit., p. 164.
23. 'Stuart' til Walter Held, 31. januar 1940, Børge Trolles personarkiv, ABA.
24. Ibid.

Materialefortegnelse

Artiklen er redigeret og bearbejdet ud fra manuskriptet Nygaard 2004. Om de venstreoppositionelle grupper i perioden findes desuden Larsen 1986 og Madsen 1983.

Arkiver

· Børge Trolles personarkiv, Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, København, 2 kasser.

Litteratur

- *Arbejderpolitik* (ts.), udg. af Internationale Kommuniste i Danmark, 1947-1948.
- *Arbejdet: Organ for Fagoppositionens Sammenslutning i Danmark*, 1936-38.
- Drucker, Peter: *Max Shachtman and His Left*, Atlantic Highlands 1994.
- Gronenberg, Jesper: *Danmarks Kommunistiske Parti under Hitler-Stalin-pagten 1939-1941*, unpubl. speciale, Odense Universitet 1999.
- Helstrup, Søren: *Truslen mod Danmark. Regeringen og de militære chefers trusselsopfattelse 1938-40*, København 2000.
- Jacobsen, Kurt: *Aksel Larsen – en politisk biografi*, København 1993.
- Jepsen, Lars og Thomas Bindsbøll Larsen: "Det vil komme til en national befrielseskamp". Kommuniste og ikke-angrebspagten 1939-41', *Arbejderhistorie* nr. 2, 2002, pp. 1-22.
- *Klassekamp* (ts.), udg. af Revolutionære Socialister 1939-40.
- Knei-Paz, Baruch: *The Social and Political Thought of Leon Trotsky*, Oxford 1979.
- Larsen, Steen Bille: *Mod strømmen*, København 1986.
- Madsen, Anton Schou: *Trotskismen i Danmark 1938-1947 – et bidrag*, utrykt speciale, AUC 1983.

- Munch, P.: *Dansk Politik under Krig og Besættelse 1939-1945*, bd. 1, Odense 1946.
- Nielsen, Jan Ahtola: 'Danmark og det finsk-russiske spørgsmål i efteråret 1939', *Historie* nr. 1, 2000, pp. 24-44.
- Petersen, Carl Heinrich (red.): *Chr.Christensen og den danske syndikalisme*, Århus, 2 bd.
- Poulsen, Henning et al.: *Den 2. Verdenskrig, 1939-45*, København 2002.
- Reisner, Will (ed.): *Documents of the Fourth International: The Formative Years (1933-40)*, New York 1973.
- Roberts, Geoffrey: *The Unholy Alliance: Stalin's Pact with Hitler*, London 1989.
- *The New International* (ts.), udg. af det am. Socialist Workers Party.
- Nygaard, Bertel: *Forsøg på et alternativ. En politisk biografi over den trotskistiske bevægelse i Danmark 1933-1971*, (manuskript), Århus 2004.
- *Rigsdagstidende. Folketinget. Forhandlinger*, 92. ord. Samling 1939-40.
- Sjøqvist, Viggo: *Danmarks udenrigspolitik 1933-1940*, København 1966.
- Trotsky, Leon: *In Defense of Marxism*, New York 1970.
- Trotsky, Leon: *Writings of Leon Trotsky 1939-40*, New York 1973.
- Wendt, Frantz: *Danmarks Historie, bind 14: Besættelse og atomtid*, København 1966.

Abstract

Bertel Nygaard: A third way. The Hitler-Stalin Pact, the Finnish-Russian War and the Danish Trotskyists, *Arbejderhistorie* x/200x, pp. 102-111.

In opposition to the support given to the Soviet invasion of Finland in 1939 by the Moscow-loyal communist parties the Trotskyist opposition, as organised in the Fourth International, drew up alternative and critical analyses/positions. These were vigorously discussed within the Trotskyist movement. As part of this discussion the little Danish group, the Revolutionary Socialists, publicly formulated a series of independently arrived at analyses or theses. They demanded the withdrawal of Soviet troops in order to strengthen the possibilities for the self-organisation of Finnish workers and peasants in resistance to the Finnish and international bourgeoisie. This diverged from, amongst others, Trotsky's earlier views on the war. At the same time the discussion within the Trotskyist movement seems to have had a beneficial effect because differences mostly revolved around how much emphasis should be placed on specific aspects of the question. A full and conclusive discussion was though interrupted by the outbreak of the Second World War. Nevertheless, with their analyses and response to the conflict the Danish Trotskyists represent a challenge to those writing on the history of the left's attitude towards the war.

Bertel Nygaard (f. 1977), cand.mag. i historie og filosofi fra Aarhus Universitet. I øjeblikket ph.d.-studerende på Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet.